

використання ВК, що дозволить забезпечити віддалену присутність особи перед компетентними органами запитуючих держав, забезпечивши їй віддалену участь у необхідних запитуючим державам процесуальних діях. Отже, ВК надає можливість фактично одночасного задоволення клопотань двох і більше держав про тимчасову передачу особи, тим самим дозволяючи вирішити проблему прохань, що збігаються за часом.

ВК дозволяє вирішити ще одну проблему, коли держава, яка одержала прохання про тимчасову передачу особи, одержує також прохання від іншої запитуючої держави про видачу цієї самої особи, тобто коли особа одночасно є об'єктом кримінального переслідування в одній державі й необхідність її присутності для проведення процесуальних дій потрібна в іншій державі.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20.04.1959 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995036>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Фулей Тетяна Іванівна,

начальник відділу наукових досліджень проблем судочинства та науково-методичного забезпечення суддівської освіти Національної школи суддів України, кандидат юридичних наук

УПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В ПРАВНИЧУ ОСВІТУ: ПРИКЛАД ІЗ ДОСВІДУ РОЗРОБКИ КУРСУ ДЛЯ КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СУДДІ

Впровадження гендерних підходів – глобально визнана стратегія просування гендерної рівності. Це не самоціль, а засіб для досягнення мети гендерної рівності шляхом гарантування, що гендерні перспективи та увага до гендерних проблем будуть у центрі всієї діяльності, включно з розробкою політики, розподілом ресурсів та плануванням, імплементацією й моніторингом програм і проєктів [1, с. 21].

Сприяти впровадженню гендерного підходу у вищій освіті покликаний нещодавно розроблений Радою Європи контрольний перелік питань для правничих шкіл. Серед чотирьох запропонованих сфер для впровадження звернемо увагу на перші дві, а саме зміст та методологію навчання. Так, застосування гендерно орієнтованого (гендерно чутливого) підходу до змістовної частини (англ. *gender-sensitive content*) означає забезпечення відповідності змісту навчальної дисципліни принципу гендерної рівності [1, с. 4], і охоплюється сферою «ЩО [впроваджується]», тоді як його застосування в педагогічній діяльності (англ. *gender sensitive pedagogy*) передбачає осягнення способів інтеграції гендерного підходу у різноманітні методи викладання та форми навчання, і є відповіддю на питання «ЯК [це здійснюється]», причому проблемні аспекти, пов'язані з питаннями гендерної рівності, у педагогічній діяльності повинні бути спрямовані на подолання гендерних стереотипів [2, с. 4].

У цьому контексті видається вартим уваги досвід Національної школи суддів України, напрацьований у ході розробки навчальних курсів для суддів та кандидатів на посаду судді. Наведемо лише один приклад. Так, при розробці курсу «Подолання гендерних стереотипів при здійсненні правосуддя» для кандидатів на посаду судді успішно поєднано впровадження гендерно чутливого підходу як до змістовної, так і до науково-методичної складових. Одним із прикладів, який заслуговує запозичення правничими школами, є практичне завдання «Гендерні стереотипи та їх оцінка у рішеннях ЄСПЛ», розроблене з метою продемонструвати кандидатам на посаду судді на очевидному, показовому прикладі з практики ЄСПЛ, наскільки гендерні стереотипи мають безпосередній вплив на сприйняття суддею становища сторони залежно від гендеру (статі) та формування мотивів, якими суддя керується при оцінці доказів та прийнятті рішення, і як наслідок – як гендерні стереотипи судді можуть призвести до упередженого підходу до однієї із сторін та постановлення судового рішення, що є дискримінаційним.

Для виконання практичного завдання використано уривок виступу судді ЄСПЛ Л. Гусейнова (*Latif Hüseyinov*) на Восьмому щорічному міжнародному форумі з практики Європейського суду з прав людини (м. Львів, 22.11.2019) [3] щодо релевантності обґрунтування судового рішення як необхідного елемента права на справедливий суд. У своєму виступі суддя

ЄСПЛ звернувся до рішення у справі «Карвальо Пінто де Суза Мораес проти Португалії» (*Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portugal*) [4], на прикладі якого він продемонстрував нерелевантність обґрунтування національного суду у справі заявниці, що призвело до визнання ЄСПЛ порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Насамперед учасникам та учасницям курсу пропонується ознайомитися з відеофрагментом виступу судді ЄСПЛ, далі – опрацювати інформаційне повідомлення щодо справи, зокрема ознайомитися з мотивуванням Верховного адміністративного суду Португалії щодо зменшення розміру відшкодування 50-річній жінці, яка вимагала компенсації, оскільки унаслідок пошкодження нерву при проведенні гінекологічної операції зазнала значного погіршення свого фізичного стану, наслідками якого, зокрема, були сильний біль, труднощі при пересуванні та сидінні та неможливість мати сексуальні стосунки. Підкреслимо, що серед мотивів рішення Верховного адміністративного суду були, зокрема, такі: з огляду на вік потерпілої та наявність у неї двох дітей відносини є не такими важливими, як у молодому віці, оскільки їх значення зменшується з віком – а відтак присуджена судом першої інстанції сума відшкодування є надмірною; враховуючи вік дітей позивачки, їй треба опікуватися лише своїм чоловіком; а відтак потреба наймати домашню робітницю на повний день є надмірною [4, п. 16].

Опрацювавши інформаційне повідомлення, та користуючись завчасно підготовленим тренерами транскриптом виступу судді ЄСПЛ, учасники та учасниці отримують завдання: ідентифікувати гендерні стереотипи, використані Верховним адміністративним судом Португалії для мотивування судового рішення щодо зменшення сум компенсації за моральну та матеріальну шкоду, завдану позивачці медичною установою внаслідок невідлого хірургічного втручання. Формат виконання практичного завдання передбачає, що після індивідуальної роботи, яка триває кілька хвилин, майбутні судді обговорюють власні напрацювання в малих групах та записують на фліпчарті (або аналозі) ті гендерні стереотипи, щодо яких є згода більшості, після чого представники кожної малої групи презентують результати групової роботи, обґрунтовуючи вибір кількома реченнями.

У ході виконання практичного завдання, зокрема ідентифікації та обговорені гендерних стереотипів (зокрема, що статеве життя жінки нерозривно пов'язане з її функцією дітонародження та роллю матері, тому наявність в жінки двох дітей свідчить, що вона фактично вже реалізувалась в цій сфері; з віком потреба жінки в статевому житті зменшується, тому неможливість 50-річної жінки вести статеве життя не сприймається як серйозна проблема, є менш значимою проблемою, тоді як для чоловіка неможливість статевого життя є тяжкою психологічною травмою, незалежно від його віку/наявності дітей; в контексті виконання домашніх обов'язків п'ятдесятирічній жінці, в якій діти вже дорослі, залишилося дбати про свого чоловіка, і це не сприймається як «серйозна» робота тощо), досягаються навчальні цілі, а саме: усвідомлення небезпеки упередженого ставлення через гендерні стереотипи та зв'язку між тими упередженнями, які існують серед представників судової системи, та прийняттям і мотивацією судового рішення.

Тренерам під час виконання практичного завдання та підведенні підсумків важливо підкреслити, що на думку ЄСПЛ, спосіб формулювання мотивації у рішенні Верховного адміністративного суду Португалії щодо зменшення суми компенсації моральної школи не є просто невдалим мовним зворотом, як це намагався подати Уряд; видається, що вік та стать заявниці мали вирішальне значення, встановлюючи відмінність у ставленні на основі цих ознак [4, п. 53].

Цей приклад є наочним втіленням ще кількох рекомендацій, які містяться у вищезгаданому контрольному переліку для правничих шкіл, а саме що застосування гендерного підходу в рамках будь-якої освітньої програми має ґрунтуватись на правах людини [2, с. 7], і що проблематику гендерної рівності в межах навчальної програми можна розглянути на прикладі загальних міжнародно-правових актів, зокрема Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2, с. 8].

Наголосимо, що подібне впровадження гендерно чутливого підходу у змістовну та педагогічну складові навчального процесу сприятиме набуттю та розвитку гендерної компетентності студентів. Так, зауважимо, що «усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем» включено до переліку Проекту ЄС TUNING, з якого обираються найбільш актуальні для спеціальності загальні компетентності для

кожного рівня вищої освіти [5, с. 16], а «розроблення стандартів гендерної компетентності для кожного рівня вищої освіти в межах спеціальностей «Право», «Правоохоронна діяльність», «Міжнародне право» та затвердження їх як невід'ємної складової стандарту вищої освіти за зазначеними спеціальностями» передбачено Національним планом дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року [6], затвердженим 05.09.2018 розпорядженням Кабінету Міністрів України № 634-р.

Враховуючи наведене, наведений приклад з досвіду Національної школи суддів України щодо розробки курсу для кандидатів на посаду судді може слугувати наочним інструментом впровадження гендерного підходу у правничу освіту.

Список використаних джерел

1. Dictionary of terminology, used by the Council of Europe in the youth policy field, for human rights and non-formal education. Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://rm.coe.int/ukr-eng-dictionary-of-terminology-used-by-the-council-of-europe-in-the/1680a1b388>

2. Впровадження гендерного підходу у вищій освіті: контрольний перелік питань для правничих шкіл. URL: <https://rm.coe.int/a4-enchanted-gmchecklist-ukr-122020-pdf/1680a135fe> (дата звернення 01.04.2021).

3. 8-й Міжнародний форум з практики Європейського суду з прав людини. OSCE Project Co-ordinator in Ukraine. 21 листопада 2019. URL: https://www.youtube.com/watch?v=KGSIB8x-Iz0&feature=emb_err_watch_on_yt ; 05:30:26-05:35:06. (дата звернення 01.04.2021).

4. Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portugal, application no. 17484/15, July 25, 2017. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-175659> (дата звернення 01.04.2021).

5. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України від 01.06.2017 р. № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 30.04.2020 р. № 584)

6. Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету

ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 верес. 2018 р. № 634-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2018-%D1%80> (дата звернення 01.04.2021).

Фурман Ярослав Володимирович,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем
криміналістичного забезпечення та
судової експертології навчально-
наукового інституту № 2 Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, старший науковий
співробітник

ІНФОРМАЦІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІНСПЕКТОРА-КРИМІНАЛІСТА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Діяльність інспектора-криміналіста має пошуково-пізнавальний характер та реалізується, здебільшого, шляхом участі у проведенні слідчих (розшукових) дій, які складають основу розслідування кримінальних правопорушень, зокрема, у огляді місця події.

Пошук носіїв криміналістично значущої інформації здійснюється шляхом застосування системи тактичних та технічних прийомів, операцій та методик [1].

У слідах події кримінального правопорушення відбиваються ознаки особи, що його вчинила, а також предметів, які вона застосувала під час вчинення кримінального правопорушення.

Повнота виявлення, зберігання, фіксації та використання інформації про різні властивості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, а також предметів, застосованих під час вчинення кримінального правопорушення, які відображені у слідах, визначаються об'єктивними закономірностями, пізнання яких дозволяє розробляти науково обґрунтовані прийоми й методи роботи з ними.

Однією з основних першочергових та невідкладних слідчих (розшукових) дій, що проводяться на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень є огляд місця події, який полягає у безпосередньому сприйнятті слідчим місця події